

Hadīth: Origins and Developments, Harald Motzki, Ashgate Publishing, Great Britain 2004, 360 sayfa.

Halen akademik çalışmalarını Nijmegen (Hollanda) Katolik Üniversite-si'nde¹ sürdüren Alman asıllı şarkiyatçı Harald Motzki'nin, yaklaşık sekiz sene önce editörlüğüne başladığı *Hadīth: Origins and Developments* isimli kitap, onun tarafından kaleme alınan elli üç sayfa hacminde son derece önemli değerlendirme yazısıyla, Londra'daki Ashgate yayınevi tarafından neşredildi.

Herhangi bir ilim dalında daha önceden yayımlanmış makaleleri belli bir perspektiften hareket ederek derleyip bir kitap haline getirerek yeniden neşretme şeklindeki editörlük uygulaması, Batı'da oldukça yaygın bir yöntem olup bu şekilde neşredilen eserlerin sayısı son yıllarda hızla artmaktadır. Batı'daki bu editörlük türü, bir kişiye ait makalelerin bir araya getirilerek neşredilmesi şeklinde olabildiği gibi, çoğu zaman bir ilim dalında farklı kişilerce ortaya konulmuş makaleleri bir kitapta neşretmek şeklinde de olabilmektedir. Böylece unutulmaya yüz tutmuş önemli makaleler/çalışmalar yeniden gün yüzüne çıkarılmakta ve ilmî-akademik miras sonraki nesillere bir anlamda güncelleştirilerek aktarılmaktadır. Bu tarz çalışmaların henüz ülkemizde yaygınlık kazanmamış olması ise, ilim câmiamız ve akademik çevrelerimiz açısından bir eksiklik olsa gerektir. Burada şu hususun bilhassa altını çizmek gerekir ki, Arap ülkelerinde oldukça yaygın olan ve ülkemizde az da olsa nitelikli örneklerinden haberdar olduğumuz yazma halindeki bir eserin tahkik edilerek neşredilmesi (edisyon kritik), sözünü ettiğimiz Batı'daki bu edisyondan (editörlük) mahiyet itibariyle farklılık arz etmektedir.

Motzki'nin editörlüğünü yaptığı bu eser, aslında “The Formation of Classical Islamic World” adı altında, daha ziyade İslâm tıp tarihine dair dokümanların neşri ile tanıdığımız Lawrens I. Conrad'ın genel editörlüğünde, sahasında öne çıkan muhtelif şarkiyatçılar tarafından yayımlanması planlanan

bir dizi editörlük çalışmasının,² hadis ve hadis ilimlerine ait bölümünü oluşturmaktadır. Lawrens I. Conrad tarafından ‘referans kitapları serisi’ olarak tanımlanan (bk. xi) bu edisyonların neredeyse tamamında, daha önce çeşitli dillerde yayımlanan ve ilgili ilim dalındaki erken dönem (miladî 600-950 yılları arası) gelişmeleri ele alan önemli makalelerin İngilizce bir kitap halinde neşri hedeflenmiştir. Böylece araştırmacıların söz konusu makalelere kolayca ulaşmasının yolu açılmıştır.

Eserlerdeki makalelerin seçimi tamamen editöre bırakılmıştır. Dolayısıyla Motzki'nin editörlüğünü yaptığı ve bizim de tanıtmaya çalıştığımız *Hadīth: Origins and Developments* adlı eserdeki hadisle alakalı makaleler de tamamen onun tarafından tespit edilmiştir. Ne var ki Motzki'nin de belirttiği üzere bu makaleler, eserin neşrinin gerçekleştiği 2004 yılından yaklaşık sekiz sene önce seçilip tercümesine başlandığı için, daha sonraki senelerde yazılan hadise dair önemli makaleler tabiatıyla eserde yer alamamıştır.

Bu edisyonda Motzki iyi bir editörün çalışmalarına yer verdiği yazarlara ve okurlarına karşı yükümlülüklerinin bilincinde olarak çalışmasını gerçekleştirmiş ve makaleleri her açıdan aslına uygun biçimde sunmaya azamî gayret göstermiştir. Makalelerin seçiminde metodolojik perspektifin yanı sıra hadis ilminin gelişimi konusunda genel ve kapsamlı bir bakış açısına sahip olması ve böylece Batı'da yapılan çalışmalara önemli katkı yapması gibi, iki kriter esas almıştır. Burada da makale sahibinin Batı akademisinde yer alıyor olmasına bilhassa dikkat etmiştir. Bu kriterlerin esasen Motzki tarafından değil, aynı seri içerisinde neşredilen edisyonların genel koordinatörü Lawrens I. Conrad ile yayıncı tarafından belirlendiği söylenebilir.

Motzki edisyonda makaleleri üç temel başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar, aslında hadisle ilgili Batı'da yapılan çalışmaların odaklandığı alanlardır. Buna göre kitapta ‘Origins and Transmission of the *Hadīth*=Hadislerin Kökeni ve Rivayeti’ başlığı altında yer alan makaleler ve yazarları şunlardır:

“The Role of Traditionalism in Islam” (J. Fueck), “A Reevaluation of Islamic Traditions” (Joseph Schacht), “Notes Towards a Fresh Perspective on the

² Bu çalışmalardan bazıları ve editörleri şunlardır: *The Life of Muhammad* (Uri Rubin), *The Turks in the Early Islamic World* (C.E. Bosworth), *The Christian Communities in the Early Islamic World* (Sidney H. Griffith), *The Jewish Communities of the Early Islamic World* (David Wasserstein), *The Qur'ân: Style and Contents* (Andrew Rippin), *The Qur'ân: Formative Interpretation* (Andrew Rippin), *The Formation of Islamic Law* (Wael b. Hallaq), *Early Islamic Historiographical Traditions* (Lawrens I. Conrad), *Early Islamic Theology* (Josef van Ess), *Eschatology and Apocalyptic in Early Islam* (Wilferd Madelung), *Shi'ism: Origins and Early Developments* (Etan Kohlberg), *The Emergence of Islamic Mysticism* (Bernd Radke), *The Rise of Islamic Philosophy* (Everett Rowson), *The Early Islamic Manuscript Tradition* (Jun Just Witkam).

¹ Bu üniversite 01.09.2004 tarihinden itibaren adını Radboud Üniversitei olarak değiştirmiştir.

Islamic Sunna” (John Burton), “Disputes over the Status of *Hadīth* in Islam” (Ignaz Goldziher), “Al-Usūl al-arba’umi’a” (Etan Kohlberg).

İsimlerinden de anlaşılacağı üzere bu makalelerin neredeyse tamamında hadisin ne olduğu ve nasıl rivayet edildiği konuları ele alınmaktadır. Sonuç olarak da ilk asırda sözlü (şifahi) olarak nakledilen hadislere, İslâm toplumu içerisinde cereyan eden dinî, siyasî ve sosyokültürel tartışmaların etkisiyle, pek çok yabancı unsurun karıştığı ve böylece hadislerin güvenilir kaynak olma vasfını yitirdiği tezi anılan makalelerde ortak bir kanaat olarak öne çıkmıştır. Edisyonun bu bölümündeki makaleler arasında W. Graham’ın, “Tradition-ism in Islam: An Essay in Interpretation” (*JIH*, XXIII/3, 1993, s. 495-522) çalışmasına da yer verilmesi kanaatimizce son derece isabetlidir.

Kitapta “Origin and Reliability of the *Isnād*=İsnad Sisteminin Kökeni ve Güvenilirliği” başlığı altında yer verilen makalelerde öne çıkan iddialar da mahiyet açısından bir önceki makalelerden farklı değildir. İslâm isnad sisteminin yahudi kutsal kitaplarından, özellikle de Talmud’tan alındığını temel olarak iddia eden ve bunu ispat etmek için çeşitli deliller ileri süren J. Horovitz’in iki makalesi ile M. Cook’un makalesinde bu durum bariz olarak ortaya çıkmaktadır. Bir önceki bölümde geçen makalelere göre daha isabetli seçildiğini düşündüğümüz bu çalışmalar şunlardır: “The Antiquity and Origin of the *Isnād* (Joseph Horovitz), “Further on the Origin of the *Isnād*” (Joseph Horovitz), “The *Isnād* in Muslim Tradition” (James Robson), “Some *Isnād*-Analytical Methods Illustrated on the Basis of Several Women-Demeaning Sayings from *Hadīth* Literature” (G.H.A. Juynboll), “Eschatology and the Dating of Traditions” (Micheal Cook).

Horovitz her ne kadar kökeninin Yahudilik’te olduğunu söylese de isnad sisteminin mükemmel manada İslâm’da kullanıldığını kabul etmektedir. Yine edisyonda makalesi yer alan M. Cook da Horovitz’in isnad sisteminin kökenini Yahudilik’te arayan bu yaklaşımına güçlü delillerle karşı koyulamadığını öne sürer. Ancak yine aynı bölümde makalesine yer verilen J. Robson başta olmak üzere A. Sprenger ve William A. Graham gibi şarkiyatçılar Horovitz’in bu iddiasına karşı çıkmışlar ve isnadın müslümanlara has bir sistem olduğunu söylemişlerdir.

Motzki’nin, “Methods of Analysing and Dating *Hadīth*=Hadisi Değerlendirme ve Tarihlendirme Metotları” başlığı altında yer verdiği makaleler ise şunlardan oluşmaktadır:

“A Tradition of Manichaeism Tendency (“The She-Eater of Grass”)” (J.H. Kramers), “The Will of Sa’d b. a. Waqqâs: the Growth of a Tradition” (R. Marston Speight), “Pare Your Nails: A Study of an Early Tradition (M. J. Kister)”, “The *Musannaf* of ‘Abd al-Razzâq al-San’ânî as a Source of Authentic *Ahādīth* of the First Century A. H.” (Harald Motzki), “Common Features of

Muslim and Western *Hadīth* Criticism: Ibn al-Jawzî’s Categories of *Hadīth* Forgers” (Albrecht Noth), “The Martyrdom of Passionate Lovers: Holy War as a Sacred Wedding” (Maher Jarrar).

İsimlerinden de kolayca anlaşılacağı üzere bu başlık altındaki makaleler, Türkiye’deki hadis çalışmalarında yeni yeni gündeme gelen ve hadisler tarihlendirilerek çıkan sonuca göre onların güvenilirliğini tespit eden yöntemlerdir. Bunlar hadislerin metnini esas alan tarihlendirme (Ignaz Goldziher ve Marston Speight), hadisin erken dönem fıkıh tartışmalarındaki kullanımını esas alan tarihlendirme (Joseph Schacht, G. H. A. Juynboll), isnad merkezli tarihlendirme (Joseph Schacht, G.H.A. Juynboll, Michael Cook) ile metin ve isnadın her ikisini temel alan tarihlendirme (Harald Motzki) olmak üzere dört yöntemden oluşmaktadır.³

Motzki, editörlüğünü üstlendiği bu kitaba aldığı makaleleri nasıl seçtiğini, eserin girişindeki uzun değerlendirme yazısında kısaca belirttikten sonra, Batı’da hadisle alakalı çalışmaların yoğunlaştığı üç temel tartışma konu başlığı -ki yukarıda zikredilmiştir- altında makaleleri tasnif etmiştir. Değerlendirme yazısında Motzki edisyonunda yer verdiği araştırmacıların söz konusu üç temel meseledeki görüş ve delillerini zikrettikten sonra kendi kanaatlerini de ortaya koymuştur. Literatür ve dipnot açısından oldukça zengin olan Motzki’nin bu yazısı, edisyonun zaten varolan bilimsel zenginliğine ayrı bir zenginlik katmıştır.

Bu tür edisyon çalışmalarına Türkiye’de de önem verilmesi en büyük dileğimizdir.

Özcan HIDIR, Assist. Prof. Dr.

Islamitische Universiteit Rotterdam, Rotterdam/HOLLANDA

³ Daha ayrıntılı bilgi için, şarkiyatçıların hadisleri tarihlendirme yöntemleri konusunda hazırladığım “Şarkiyatçıların Hadisi Tarihlendirme Metotları” (*Hadis Tetkikleri Dergisi*, 1/1, İstanbul 2003, s. 97-115) adlı çalışmaya bakılabilir.